

УДК 433.939

К.В. Калюга, кандидат юридичних наук,
старший експерт Науково-дослідного експертно-
криміналістичного центру при ГУМВС України
в Запорізькій області

ТАТУЮВАННЯ ЯК КРИМІНАЛІСТИЧНА ОЗНАКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ

Проаналізовано найбільш розповсюджені види татуювання, насамперед кримінального, як найбільш наглядне для отримання криміналістично значущої інформації про особу злочинця, функції татуювання з точки зору міжособистісної та міжгрупової взаємодії, його локалізацію на тілі правопорушника залежно від складу, характеру злочинної діяльності, моди, національних і релігійних особливостей.

Ключові слова: кримінальне татуювання, функції татуювання, локалізація, татуювання-тавро.

Проанализированы наиболее распространенные виды татуировки, прежде всего криминальной, как наиболее наглядной для получения криминалистически значимой информации о личности преступника, функции татуировки с точки зрения межличностного и межгруппового взаимодействия, ее локализация на теле правонарушителя в зависимости от состава, характера преступной деятельности, моды, национальных и религиозных особенностей.

The essay addresses the problems of the forensic examination of tattoos on the bodies of criminals. It shows the correlation between the topography and design of tattoos and the nationality, religious beliefs, and criminal proclivities of their owners.

У криміналістичній науці вивченню символіки татуювань у осіб, які мають судимість за кримінальні злочини, приділено недостатньо уваги. Водночас малюнки, написи та їхнє традиційне розташування на тілі надають різну інформацію стосовно особи їх носія [1].

Татуювання у сучасному злочинному світі зберігає певні «історичні» традиції, що дозволяє не тільки визначити статус особи, особливі її риси, нахили, злочинну кваліфікацію, а й кримінальну спеціалізацію, злочинні та життєві вподобання тощо.

Одним із перших на поширення татуювань серед злочинців звернув увагу італійський лікар-психіатр Ч. Ломброзо (1835—1890 рр.), який вважав татуювання проявом атавізму та ознакою морально неповноцінних людей. Він вважав, що татуювання тісно пов'язане з розумовими здібностями їх носіїв, здебільшого природжених злочинців і повій. На його думку, «...татуювання... як фрак з орденами — що більше татуюваний, то більший авторитет має серед приятелів, тоді як не татуюваний не має впливу» [2].

Проблемою розшифрування злочинських татуювань займалися такі вчені, як В. Бурик, Ю. Дубягін, А. Капітанський, В. Литвин, В. Пилипчук, В. Пірижков та інші, які вважали кримінальне татуювання «наочним хронічним тавром судимості», а явище татуювання зараховували до формування злочинних типів особистості в місцях позбавлення волі. Звертаючи увагу на сувору «біографічність» татуювань, їх відповідність відомостям особової справи засудженого, вони вбачали наявність кореляційного зв'язку між зображенням татуювання, яке обирає засуджений, і психологією його особистості. На цій основі було створено відповідні альбоми зображень татуювань, довідники, схеми, трафарети, малюнки, фото тощо.

Опираючись на цю базу, доцільно кваліфікувати найбільш розповсюджені види татуювання з метою використання їх для збирання інформації стосовно особи злочинця, зокрема шляхом опитування свідків, очевидців, потерпілих, працівників лікувальних закладів.

Серед різноманіття видів татуювань найбільший інтерес з точки зору отримання криміналістично значущої інформації про особу злочинця становить так зване кримінальне татуювання (на відміну від побутового, пам'ятного, декоративного), адже саме воно пов'язане з його кримінальним минулим і криміногенною орієнтацією. Таке татуювання, як правило, наноситься під час відбування засудженим покарання у вигляді позбавлення волі.

За свідченням окремих дослідників [3, с. 151], татуювання мають понад 70 % правопорушників.

Основними елементами татуювань є:

- грецький хрест, що відображає кількість судимостей, строк позбавлення волі, а також несе свою головну релігійну функцію;
 - свастика (фашистський хрест) — знак невдоволення існуючим режимом (на статевому члені — знак сексуальної агресії);
 - крапка — тавро засуджених за певний вчинок у своїй групі, що наноситься силоміць (як засіб покарання використовується тавро);
 - ніж, кинджал, пістолет — знаряддя вчинення злочину, які вказують на злочинне спрямування;
 - шприц, карти, пляшка, келих, кістки — як супутні атрибути злочинного способу життя;
 - оголена жінка (найчастіше на хресті або близько до нього, над гробом, обвита змією) — факт страждання, що відбулося через жінку, схильність до гомосексуалізму; бюст жінки, ім'я жінки — страждання за певною жінкою (взагалі оголена жінка — це вияв сексуальної орієнтації);
 - птахи, змії, тигри, леви — агресивна орієнтація злочинця. Орел, що роздирає жінку, — ґвалтівник; орел на грудях — високий статус у злочинному світі (те саме і змія, що обвиває кинджал);
 - пейзаж і явища природи використовуються як з художньо-декоративною метою, так і з метою вияву певних ідей (сонце, що сходить над морем, виражає прагнення до волі; пальми на безлюдному острові — ізолювання; надгробник, дзвони, куполи та хрести — строк ув'язнення);
 - дзвоник, ґрати, колюча проволочка — ізоляція.
- Крім того, доволі поширено словосполучення «рятуйте наші душі».

Татуювання наносять на всі частини тіла, але перевага надається рукам — від плечей до пальців.

Національні особливості відображаються не у змісті, а в символіці та орнаменті, які використовуються для розкриття принципів кримінальної субкультури. Так, особи, які мешкають на березі моря, як символи використовують зображення хвиль, сходу сонця над хвилями, чайки, а ті, що мешкають у горах, — орлів, верхівки гір, фортеці на скелі тощо.

У кримінальній ієрархії за татуюванням можна точно визначити статус особи у кримінальному осередку. Так, особам високого статусу наносяться почесні відзнаки, які називаються «регалками». Низькостатусним підліткам, особливо з числа пригноблених («опущених», «смітників» тощо), татуювання наносяться силоміць. Це — татуювання-тавро (на кримінальному жаргоні — «нахабки», «ганебні»).

Отже, татуювання може бути і засобом заохочення, нагородою тим, хто відзначився, і засобом деперсоналізації тих, хто завинив.

Нерідко татуювання використовують з метою ототожнення злочинної діяльності з героїчними та найпрестижнішими у суспільстві професіями (льотчика, моряка, геолога та іншими), для чого використовують традиційні атрибути героїчних професій: у моряків, наприклад, маяк, якор, рятувальний круг, вітрильник, каравела, альбатрос, красуня у тільнику та безкозирці.

Таким чином, татуювання — не випадкове явище у кримінальних групах. Воно виконує різноманітні функції міжособистісної та міжгрупової взаємодії, компенсуючи втрачені цінності у зв'язку з відторгненням осіб від суспільства або ізоляцією у місцях позбавлення волі.

Аналіз локалізації татуювань на тілі правопорушника залежно від їхнього складу, характеру злочинної діяльності, моди, національних і релігійних особливостей дозволяє сформулювати таку класифікацію:

- за формою передачі (символи, цифри, абрєвіатури, тексти, малюнки);
- за змістом (сигнально-виокремлювальні, стратифікаційно-статусні, особистісно-встановлювальні, політичні, міфологічні, культурові, антирелігійні, тюремні, еротичні, декоративні, гумористичні, сентиментальні, професійні й таврування);
- за особистісною значущістю («регалки» (від «регалії») — почесні відзнаки для «еліти»; «партачки» (від «партачити») — «саморобки» низької якості; «нахалки» — таврування, нанесені нахабно, тобто із застосуванням насилля);
- за локалізацією на тілі (на відкритих ділянках, на прихованих під одягом ділянках, на інтимних частинах тіла, по всьому тілу);
- за ступенем впливу на суб'єкта сприйняття (ті, що легко запам'ятовуються, ті, що важко запам'ятовуються);
- за розмірами (малоформатні, великомасштабні);
- за способами нанесення (одноразові та такі, що наносяться багаторазово, ті, що наносяться «вручну» та за допомогою трафаретів);
- за кількістю (одиночні, численні, суцільні);
- за ступенем стійкості (стійкі, нестійкі).

Як уже зазначалось, існує певна залежність між характером кримінальної діяльності та татуюваннями, які наносяться. При цьому насильницькі татуювання зазвичай наносяться тим особам, які: програли в карти і не віддали вчасно борги, крадуть у своїх («пацюки»), засуджені за зґвалтування неповнолітніх, розбещують

неповнолітніх. Також насильницькі татуювання наносяться гомосексуалістам і «стукачам».

Татуювання також використовують і як талісман — знак, що рятує від неприємностей [3, с. 151—189].

Наявність у особи кримінального татуювання дозволяє припустити, що ця особа раніше вчинила злочин і була засуджена до позбавлення волі. Залежно від малюнка татуювання та його змістового значення можна отримати таку інформацію про його носія:

- відомості персонографічного характеру — дата народження, рік ув'язнення, рік звільнення з місць позбавлення волі, інформація про місцевість, де особа відбувала покарання, номери виправно-трудоустанов (далі — ВТУ);

- відомості про злочинну діяльність — кількість судимостей, строк позбавлення волі, вид режиму та ВТУ, склад злочину (хуліганство, крадіжка, пограбування тощо), злочинна спеціалізація та кваліфікація, спосіб і місце вчинення злочинів, статус у злочинній ієрархії, належність до певного злочинного угруповання;

- причини злочинного способу життя;

- наявність негативних звичок (алкоголік, наркоман);

- сексуальна орієнтація;

- ставлення до оточення, адміністрації ВТУ, держави, закону та правоохоронних органів;

- особистісні установки — злісне порушення режиму утримання, схильність до втечі з ВТУ, припинення чи продовження злочинної діяльності;

- особисті якості (сильний, жорстокий, незалежний);

- психологічний стан (скорбота, надія, безвихідь);

- віросповідання.

Таким чином, татуювання, на відміну від інших особливих прикмет, є джерелом доволі великого обсягу криміналістично значущої інформації, завдяки якій можна отримати відомості не тільки про фізичні властивості особи, а й про біологічні, соціальні, психологічні та психічні властивості носія татуювання.

Наявність такої інформації про особу злочинця має велике практичне значення для розкриття злочинів, висунення відповідних слідчих версій, профілактичної діяльності та реалізації одного з основних завдань кримінального покарання — виправлення та перевиховання засуджених. Крім того, правильне використання працівниками правоохоронних органів інформації, яка певною мірою характеризує особу злочинця, може допомогти спрогнозувати майбутню його поведінку у конкретній ситуації (наприклад, у процесі проведення певної слідчої дії, відбування покарання у місцях позбавлення волі та після звільнення).

Безпосередніми джерелами відомостей про наявність певного татуювання у злочинця можуть бути його матеріальні та ідеальні сліди у навколишньому середовищі (ідеальні сліди залишаються в пам'яті людей, які бачили ці татуювання, а носієм матеріальних слідів є злочинець, на шкірі якого виконано татуювання).

Відомості про наявність татуювання та його зміст у підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного можуть бути отримані під час попереднього розслідування та судового розгляду кримінальної справи процесуальним чи непроцесуальним способами.

Процесуально такі відомості отримують під час допитів потерпілих і свідків, які бачили татуювання, підозрюваного, обвинуваченого та їх огляду, що проводиться з дотриманням вимог ст. 241 нового Кримінального процесуального кодексу України, огляду трупа, судово-медичної експертизи. Відомості про татуювання заносять до протоколу відповідної слідчої дії з обов'язковою фіксацією точного розташування татуювань на поверхні тіла людини, їх форми, розмірів (малюнків, символів), кольору, змісту текстів, дат тощо.

Наявність і характер татуювання у підозрюваних чи обвинувачуваних під час допитів свідків і потерпілих з'ясовуються шляхом формулювання запитань, найтипівшими з яких можуть бути такі.

Коли, за яких обставин свідок або потерпілий бачив татуювання на тілі підозрюваного чи обвинувачуваного?

В яких місцях тіла підозрюваного чи обвинувачуваного розташовувалися татуювання?

Які відомості про татуювання запам'ятав свідок або потерпілий (розмір, форму малюнка, зміст тексту, дату, колір та інші індивідуальні особливості)?

Для одержання точнішої та об'єктивнішої інформації про татуювання під час допитів і опитувань часто застосовують довідкову літературу, а в окремих випадках запрошують художника, який за свідченнями рідних, близьких, а також співробітників правоохоронних органів фіксує графічну інформацію про особливості малюнка, тексту чи абрєвіатури татуювання.

Для об'єктивізації показань свідків інформацію про татуювання доцільно одержувати від кожного свідка окремо і в разі розбіжностей скоригувати отримані дані, провівши спільний аналіз з допитуваними. Якщо можливо, опис татуювань слід доповнювати точнішим і об'єктивнішим методом фіксації — фотографуванням і відеозаписом.

Непроцесуальним методом відомості про наявність татуювання та його зміст слідчий (або інший працівник правоохоронних органів) може отримати під час безпосереднього спостереження (якщо татуювання нанесено на відкритих ділянках шкіри), бесід з родичами, близькими чи знайомими, проведення оперативно-розшукових заходів. Відомості про наявність татуювання у певної особи можна отримати також з медичних та інших документів, даних криміналістичного обліку. Якщо факт наявності татуювання у певної особи, зазначений у медичному чи іншому документі, має доказове значення у кримінальній справі, слідчий повинен проглянути цей документ, скласти протокол і долучити його оригінал або копію до справи.

Слід зазначити, що отримання та використання криміналістично значущої інформації про особливості особи злочинця відбувається незалежно від його бажання. Як відомо, попереднє розслідування у кримінальній справі, як правило, здійснюється в умовах конфлікту між слідчим та особою, що вчинила злочин і всіма можливими засобами протидіє встановленню слідчим об'єктивної істини у справі, у тому числі й отриманню необхідного обсягу криміналістично значущої інформації (шляхом відмови надання показання або перекручування фактів, викладення їх на свою користь). А отже, за відсутності інших джерел у таких випадках ступінь інформованості слідчого залежить від бажання та особистих міркувань злочинця.

Інша ситуація складається у разі отримання інформації про особу злочинця за допомогою дослідження малюнка татуювання на його тілі. За наявності відомостей,

що на тілі підозрюваного чи обвинуваченого є татуювання, слідчий може примусово провести огляд і отримати необхідні відомості через тлумачення малюнка татуювання, попри його небажання надавати таку інформацію.

Зрозуміло, що отримати криміналістично значущу інформацію про особу носія татуювання з його малюнка можна тільки за допомогою дешифрування, тобто встановлення його смислового навантаження. Наприклад, татуювання у вигляді еполета з білим черепом зі схрещеними кістками та абрєвіатурою (рис.) може означати своєрідну відзнаку того, що його носій у злочинному середовищі належить до категорії так званих злочинних авторитетів у тюремній ієрархії, лагерної еліти. Наявність еполетів посвідчує право на застосування сили («еполети» зазвичай відображають знаки доблесті, щось на зразок орденів або медалей; наколюють їх під час непокори, бунтів, передусім з ідейних міркувань).

Власники таких татуювань, як правило, характеризуються прагненням до порушень режиму утримання, а отже, у разі виявлення в ув'язнених таких еполетів їх відразу заносять до списку потенційних заколотників.

Черепи та схрещені кістки татуюють на плечі та передпліччі, як правило, жорстокі, агресивно налаштовані особи (при цьому череп — це символ злочинців, які прагнуть влади).

Що стосується абрєвіатури, то їхнє тлумачення не є чимось непорушним і незмінним. Воно може бути вільним. Багато скорочень трактуються по-різному. Справжнє значення текстових скорочень достеменно знає лише їхній власник.

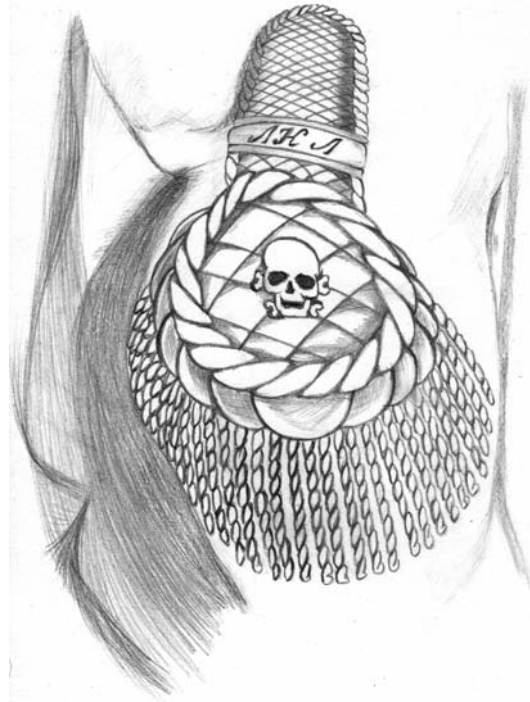

Рис. Татуювання у вигляді еполета з білим черепом зі схрещеними кістками та абрєвіатурою

Завдяки тому, що татуювання — це штучне порушення шкіряного покриву за допомогою колючих (ріжучих) інструментів з подальшим введенням у шкіру фарбувальних речовин для отримання стійких малюнків або інших зображень, воно може бути не лише ідентифікуючою ознакою особи, а й ознакою рельєфу поверхневого шару шкіряного покриву.

На жаль, татуювання доволі довго використовувалось переважно з метою ідентифікації, впізнання, хоча якщо розкодувати його зміст, воно може багато розповісти про смаки їхнього носія, виказати певні бібліографічні відомості.

Як свідчить аналіз татуювання, трафарети (тобто малюнки), за якими роблять татуювання, постійно змінюються, тому однозначне їхнє розшифрування, як правило, неможливе. Однак їх вивчення упродовж тривалого часу дозволило вичленувати загальні ознаки, ознайомлення з якими буде надійним підґрунтям для відповідного орієнтування працівників правоохоронних органів [2].

Список використаної літератури

1. *Лозовский В.* Как выжить и провести время с пользой в тюрьме. Татуировки [Электронный ресурс] / В. Лозовский. — Режим доступа : <http://www.tyurem.net/mytext/how/039.htm>.
2. *Татуировки.* История возникновения и проникновения в преступный мир [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.wowanium.narod.ru/tatu.html#01>.
3. *Пирожков В.Ф.* Криминальная психология / В.Ф. Пирожков. — М. : Ось-89, 2001. — 704 с.